

Globális fenyegetéssel szemben globális összefogás

Az Egészségügyi Világszervezet dohányellenes keretegyezménye

Vadász Imre

Az Amerikai Egyesült Államok Minnesota államának főügyésze 1994-ben – az államnak okozott károk miatt – „büntető kártérítési pert” kezdeményezett a dohánygyártók ellen. Ehhez további államok csatlakoztak és több százmilliárd dolláros kártérítési persorozattal fenyegették a dohánygyártókat. A dohányipar a „kisebbik rosszat” vállalta, az államok pedig az elhúzódo pereskedés és a hatalmas perköltségek elkerülését választották: az Egyesült Államok négy legnagyobb, a világ dohánypiacán is meghatározó szerepet játszó dohányipari vállalata 1998-ban úgynevezett általános rendezési egyezséget (*master settlement agreement*) kötött az USA 46 államával. Ennek keretében a dohányipar – többek között – vállalta, hogy minden titkos dokumentumát hozzáférhetővé teszi a nyilvánosság számára. Ezekből a dokumentumokból kiderült, hogy a dohánygyártók – évtizedek óta – titokban egyeztettek promóciós és üzleti tevékenységüket, összehangolták a dohányzás visszaszorításáért munkálkodó szervezetek elleni fellépésüket; ennek során eltitkolták a dohányzás okozta egészségi és környezeti károsodást bizonyító kutatási eredményeket, tagadták, hogy reklám- és promóciós tevékenységük fő célcsoportját a fiatalok képezik. Nem riadtak vissza a tények meghamisításától, a velük szembenállók denunciacióitól, rágalmozásaitól. Nem túlzott az a megfogalmazás, hogy a dohányipar évtizedeken keresztül világméretű összeesküvést szervezett és folytatott az emberiség egészségi állapota ellen.

A keretegyezmény létrejöttének körülményei

A dohányzás hatása az emberiség egészségére valóban pusztító: ha a jelenlegi folyamat nem változik, 2020-ra évente 8,4 millió ember halálát okozzák majd a dohánytermékek. Ezeknek az ismereteknek és bizonyítékoknak a birtokában az Egészségügyi Világszervezet (EVSZ) közgyűlése 1999-ben elhatározta, hogy nemzetközi szerződéssel kell gátat vetni az emberiséget fenyegető „dohányjárványnak”. Ennek a döntésnek az egyik fő kezdeményezője, majd a megvalósítás motor-

ja dr. Gro Harlem Bruntland, az EVSZ akkori, norvég nemzetiségű főigazgatója volt. Az ő elkötelezettsége, a terv megvalósíthatóságába vetett töretlen hite és kifogyhatatlan energiája nélkül nem sikerült volna négyéves tárgyalássorozat után létrehozni a dohányellenes keretegyezmény (*Framework Convention of Tobacco Control – FCTC*) elnevezésű megállapodást.

A kormányközi tárgyalótestület hat plenáris ülést, számtalan bizottsági és munkacsoportülést, szakértői meghallgatást tartott. Civil szervezeteknek, sőt, egyéneknek is lehetőségük nyílt álláspontjuk kifejtésére, a közbülső tervezetek véleményezésére, módosító javaslatok előterjesztésére. Az első tárgyaláson, 2000 októberében, több mint 160 ország képviselője vett részt. Az utolsó, hatodik plenáris ülést 2003 őszén tartották, ekkor írták alá a kormányok – köztük Magyarország – képviselői a megállapodás végleges szövegét.

A keretegyezménynek az a felismerés a vezérgondolata, hogy a dohányepidémia terjedése olyan globális probléma, amelynek a megoldása csak nemzetközi együttműködéssel, hatékony, célirányos módszerek és programok összehangolt alkalmazásával lehetséges. Egyedül a nemzetközi együttműködés hozhat eredményt a dohányipar – szintén határokat-kontinenseket átszelő – agresszív stratégiája ellen. Gyakorlati oldalról tekintve: a csatlakozó kormányok arra vállaltak kötelezettséget, hogy a saját jogrendszerükben meghozzák és majd alkalmazzák a keretegyezményben megfogalmazott intézkedéseket, szabályozásokat. Ez biztosíthatja, hogy a dohányipar nem tudja kihasználni, a maga javára kijátszani az egyes országok közötti szabályozás eltéréseit.

Célok

Az egyezménynek az a célkitűzése, hogy megvédje a jelenlegi és következő nemzedékeket a dohányzás és a passzív dohányfüst-expozíció pusztító egészségügyi, szociális, környezeti és gazdasági következményeitől.

Nemzetközi szerződéssel kell gátat vetni az emberiséget fenyegető „dohányjárványnak”.

Levelezési cím: dr. Vadász Imre, Országos Korányi Tbc és Pulmonológiai Intézet, 1529 Budapest, Pf. 1.

Ezt oly módon kívánja elérni, hogy az intézkedések hatására folyamatosan és számottevően csökken a dohányfogyasztás és a dohányfüst-expozíció. Van a konvenciónak néhány nagyon fontos megállapítása:

– Az eredményes intervenció alapfeltétele, hogy az intézkedéseknek a társadalom és a gazdaság minden érintett szektorára ki kell terjedniük és ennek megvalósulásához erős politikai elkötelezettség szükséges.

– A dohányipar felelős mindazokért a károkért, amelyet termékei a lakosság egészségében és a környezetben okoztak. Minden országnak meg kell határoznia, és érvényesítenie kell ennek a felelősségnek a mértékét a saját joghatóságán belül.

– A dohánytermelésben, -feldolgozásban és -forgalmazásban dolgozó embereket segíteni kell abban, hogy – ha a dohányfogyasztás visszaszorulása miatt munkahelyük veszélybe kerülne – más, megfelelő megélhetést találjanak.

A szabályozás fő irányvonalai

A dohánykereslet csökkentése

A dohánytermékek ár- és adórendszerét úgy kell alakítani, hogy az a dohánykereslet folyamatos csökkenését eredményezze.

Elő kell segíteni a dohányzás abbahagyását, biztosítani kell a dohányfüggőség kezelésének lehetőségét. Ezt a szolgáltatást be kell építeni a nemzeti egészségügyi ellátás rendszerébe és az oktatási programokba.

Elő kell segíteni a sportlétesítmények és szervezetek dohánymentességét.

Meg kell könnyíteni a dohányfüggőség kezelését szolgáló gyógyszerkészítmények hozzáférhetőségét.

A közvélemény hiteles tájékoztatása, a félrevezető tájékoztatás megakadályozása

A dohánytermékek összetételére és a káros anyagok kibocsátására, ezek mérési módjára vonatkozó szabványokat kell alkotni, és kötelezni kell a gyártókat, hogy hozzák nyilvánosságra ezeket az adatokat.

A dohányárak csomagolásán nem szabad félrevezető vagy valótlan információt elhelyezni (könnyű, enyhé stb.).

A dohánytermékek csomagolásán a dohányzás egészségkárosító hatására vonatkozó és képpel (vagy piktogrammal) ellátott, szembeötlő figyelmeztetést kell elhelyezni. Fel kell tüntetni a dohányfüst mérgező alkotóelemeit.

Olyan hatásos programokat kell kidolgozni és megvalósítani, amelyek tájékoztatják a lakosságot – különösen a veszélyeztetett csoportokat – a dohány egészségkárosító hatásairól, a dohányzás abbahagyásának lehetőségéről, a dohánymentes életmód előnyeiről.

A nemdohányzók védelme

A nemdohányzókat – közöttük is kiemelten a sebezhető csoportokat, mint például a gyermekek, az oktatási és egészségügyi intézményeket látogató személyek – meg kell védeni a környezeti dohányfüst hatásától a közintézményekben, a munkahelyeken, a közlekedési eszközökön.

Reklám és szponzorálás

Intézkedéseket kell hozni a dohánytermékek reklámzásának, promóciójának és a dohányipar szponzorálási tevékenységének a visszaszorítására, a későbbi teljes megszüntetés szándékával.

Meg kell akadályozni a félrevezető reklámokat.

Fokozatosan fel kell számolni a sport- és kulturális rendezvények szponzorálását.

A dohánygyártóknak és -forgalmazóknak nyilvánosságra kell hozniuk, hogy mennyit költenek reklámra, promócióra, szponzorálásra.

A dohánykínálat csökkentése, a kereskedés szabályozása

A csempészes és az illegális kereskedelem (feketepiac) megakadályozása céljából a csomagoláson meg kell jelezni, hogy hol, mikor gyártották a terméket, melyik országban történő forgalomba hozatal céljából; így a termék útja nyomon követhető lesz.

Intézkedéseket kell hozni a dohánytermékek illegális gyártásának és csempészésének megakadályozására. Ezekben a kérdésekben együtt kell működniük az egyes országok illetékes – vám-, nyomozhatóság stb. – szerveinek.

Meg kell tiltani a dohánytermékek ingyenes terjesztését és eladását kiskorúak részére.

Fokozatosan meg kell szüntetni a dohánytermeléshez és a dohánytermékek előállításához nyújtott állami támogatásokat. Az e területen dolgozók számára gazdaságilag életképes alternatívákat kell kidolgozni.

Foglalkozik még a konvenció környezetvédelmi intézkedésekkel (ezek a dohánytermesztésben használtos vegyi anyagokra és a dohánylevélnek nem tűzifával történő szárítására vonatkoznak), a dohányzás elterjedtségével foglalkozó kutatás kérdésével, valamint a dohányfogyasztás okozta egészségi és gazdasági károk monitorozásának feladatával, az országok közötti információcserével és a dohányipar felelősségének kérdésével.

A konvenció jelentősége

A konvenció elfogadott végső szövege az eredeti megfogalmazáshoz képest jelentős változáson ment át és végül egy sokkal „gyengébb” egyezmény született, mint amit Bruntland asszony és az ő elképzeléseit

fenntartás nélkül támogató országok szerettek volna. A kérdés az volt: „gyenge” egyezmény vagy semmilyen? Ebből a szempontból a konvenció elfogadása fontos előrelépés, különösen azt figyelembe véve, hogy a keretegyezmény a szabályozási minimumot jelenti, és az egyes országok ennél szigorúbb szabályokat is hozhatnak (számos országban akad már rá példa).

A konvenció megszületésének a jelentőségét nem lehet túlbecsülni: annak deklarálása, hogy a dohány(ipar) a világ népességének egészségére és gazdaságára fenyegetést jelent, s ez ellen a kormányoknak kötelességük összehangoltan fellépni, elvileg „törvényen kívül” helyezi a dohánygyártókat. Ettől kezdve a dohányipar defenzívába szorult és már csak – persze még nagyon hosszú – idő kérdése, hogy végleg vereséget szenvedjen. A konvenció tárgyalásának a folyamata is bizonyítja, hogy a dohánygyártóknak – állításukkal ellentétben – eszköz ágában sincs felelős társadalmi szereplőként viselkedni.

A konvenció kompromisszum árán születhetett meg. A kemény szabályozás legkeményebb ellenzői az USA és Németország voltak. Miattuk kellett például a dohányreklámok teljes betiltása helyett végül ilyen felemás, se hal, se hús, szabályozást hozni; ezek az országok akadályozták meg, hogy a sportrendezvények szponzorálásának teljes betiltása bekerüljön a konvencióba. Figyelemre méltó az USA szereplése. A keretegyezmény tárgyalássorozatának kezdetén a Clinton-kormányzat a szigorú szabályozás támogatói közé tartozott. Később, a republikánus adminisztráció változtatott az amerikai állásponton és az új kormányzat ellenzte a valóban hatásos intézkedések bevezetését az egyezménybe. Az Egyesült Államokban a dohányra vonatkozó szabályozás helyi hatáskörbe tartozik; az államok többségében a közvélemény nyomására is egyre határozottabb intézkedéseket hoznak a dohányepidémia visszaszorítására. Ma már egyre több államban, nagyvárosban tilos a vendéglátóhelyeken dohányozni. Nemzetközi szinten azonban a szövetségi kormány az amerikai dohánygyártók érdekeit képviseli és igyekszik megakadályozni, hogy a dohányzás világméretű expanzióját bármi is gátolja. A nagy multinacionális dohánygyártók kénytelen-kelletlen tudomásul vették, hogy a fejlett ipari országokban nincs sok keresnivalójuk, ott már csak utóvédharcokat vívnak. A nagy piacot

a fejlődő országok jelentik, közöttük is elsősorban Kína: itt még korlátlan terjeszkedési lehetőségeket látnak és ki is akarják használni azokat.

A dohánygyártók reakciója

A dohánygyártók természetesen minden módon igyekeztek megakadályozni a keretegyezmény megszületését. Megpróbálták az egyes országok tárgyalóköldött-ségébe saját embereiket bejuttatni. Vitatták az EVSZ kompetenciáját, hogy a dohánygyártás, -forgalmazás, promóció stb. kérdésében a tagállamok közötti egyezményt kezdeményezzen. Tiltakoztak a szabályozás ellen a nemzetközi kereskedelem szabadságának a korlátozására hivatkozva. Igyekeztek bagatellizálni a konvenció jelentőségét, azt állítva, hogy alkalmatlan a kitűzött cél elérésére és eleve kudarcra van ítélve.

A hazai helyzet

A keretegyezménynek a magyar parlament általi ratifikációja most folyik; elképzelhető, hogy mire e sorok napvilágot látnak, már meg is történt a ratifikáció. A kormányzat felismerte a dohányban rejlő egészségi, társadalmi és gazdasági fenyegetést, és azt is, hogy ez csak széles körű összefogással küszöbölhető ki eredményesen. Ebben a legkülönbözőbb ágazatok és tárcák – egészségügy, pénzügy, gazdaság (ipar, kereskedelem, reklámszabályozás, fogyasztóvédelem), földművelésügy, oktatás, sport- és ifjúsági szervezetek, sajtó, civil szervezetek stb. – aktív részvétele, együttműködése szükséges. Ennek a koncepciónak a jegyében született meg az *Egészség évtizedének nemzeti programja*, amely teljes egészében felvállalja mindazt, ami a dohányellenes keretegyezmény megvalósításához szükséges. Úgy tűnik, hogy most végre megvan az ehhez szükséges politikai akarat is.

Az Egészség évtizedének nemzeti programja teljes egészében felvállalja mindazt, ami a dohányellenes keretegyezmény megvalósításához szükséges.

I. NEMZETKÖZI IMMUNGENOMIKAI VILÁGKONGRESSZUS

Helyszín: Budapest, Kongresszusi Központ

Időpont: 2004. október 3–7.

A kongresszus elnöke: Dr. Falus András, e-mail: faland@dgci.sote.hu

Jelentkezési határidő: 2004. május 31.

A magyar részvétel feltételeiről tájékoztatást nyújt: Dr. Kacs Kovics Imre, e-mail: ikacsko@univet.hu

További információk a www.diamond-congress.hu/bci2004/ honlapon olvashatók.